

RANKRAŠTINIS PAVELDAS KLAIPĖDOS UNIVERSITETO BIBLIOTEKOS RINKINIUOSE

DANUTĖ ČESNULEVIČIŪTĖ, DANUTĖ STEPONAVIČIŪTĖ

Klaipėdos universiteto biblioteka
K. Donelaičio a. 3, LT-92144, Klaipėda, Lietuva
El. paštas: danute.cesnuleviciute@cb.ku.lt ; emilija.steponaviciute@cb.ku.lt

Apžvalgoje supažindinama su Klaipėdos universiteto bibliotekos Retų spaudinių, kolekcijų ir rankraščių skyriaus rankraštiniu paveldu, asmenų archyvais. Apžvelgiamas dr. Kazio Pemkaus archyvo turinys, Mažosios Lietuvos archyvo rankraštinis paveldas, kituose fonduose laikoma medžiaga.

Reikšminiai žodžiai: Klaipėdos universiteto biblioteka, Kazys Pemkus, Anas Lymanas, Ieva Jankutė, rankraštinis paveldas, emigracija, Mažoji Lietuva, išeivijos veikėjai.

Klaipėdos universiteto bibliotekos Retų spaudinių, kolekcijų ir rankraščių skyriaus rinkinių rankraštinis paveldas iki šiol buvo pristatomas fragmentiškai arba tik tam tikromis temomis. Šios apžvalgos tikslas – išsamiau supažindinti su šiame skyriuje laikomu rankraštiniu paveldu.

Šiuo metu skyriuje suformuoti aštuoni archyviniai fondai. Penki iš jų vardiniai: Anso Lymano (f. 1), Kazio Pemkaus (f. 2), Viliaus Pėteraičio (f. 3), Ievos Jankutės (f. 5), Vytauto Stroliaus (f. 8), kiti – Natų rankraščių (f. 4), Pavienių dokumentų (M. V. Glažės) (f. 7) ir Išeivijos muzikos (f. 6). Geriausiai ištirtinėti A. Lymano (f. 1) ir K. Pemkaus (f. 2) fondai.

Didžiausias fondas yra išeivijos bibliofilo, gydytojo ir visuomenės veikėjo Kazio Pemkaus (1920–1996) (f. 2). Šios didžiulės

kolekcijos, davusios pradžią Klaipėdos universiteto Retų spaudinių skyriui, knygos ir beveik visas gausus periodikos rinkinys atspindėti bibliotekos elektroniniame kataloge. Mažiausiai nagrinėtas ir pristatytas šio fondo rankraštinis paveldas – lietuvių gyvenimo ir veiklos emigracijoje istorijos atspindys.

K. Pemkus savo kolekcijoje buvo išskyręs asmenų archyvus, asmenų rankraščius, organizacijų ir teminius rinkinius, atskirai suskirstyti laišškai, išskirtos archyvo dalys *Žmonės ir darbai*, todėl medžiaga pasikartoja keliose vietose ir tai sunkina ją tvarkyti. Peržiūrėję visus didesnius K. Pemkaus suformuotus archyvus (kiti sudaryti vos iš keleto dokumentų), galėtume išskirti kelias grupes: rašytojų, kalbininkų; istorikų; gydytojų; pedagogų; teisininkų; dailininkų; visuomenės veikėjų; kunigų ir kt. Toks

skirstymas nėra tikslus, nes didžioji dalis šių apsišvietusių, išsilavinusių ir aktyvių asmenų vargu ar tilptų vienoje grupėje, kai kurie labai sėkmingai dirbo pagal specialybę ir reiškėsi visuomeninėje veikloje, dirbo mokytojais ir rašė grožinius kūrinius, vertėsi gydytojų praktika ir spausdino straipsnius įvairiomis temomis, dirbo inžinieriais, dalyvavo įvairių organizacijų veikloje ir t. t. Laikantis tokio archyvų skirstymo, gausiausią dalį sudarytų rašytojų, vertėjų archyvai.

Rašytojos, visuomenininkės Marijos Aukštaitės (M. Radkevičiūtės-Navikavičienės, 1896–1987), nuo 1930 m. gyvenusios Kanadoje, redagavusios „Nepriklausomą Lietuvą“ (demokratinės minties Kanados lietuvių savaitraštis), įvairiais slapyvardžiais JAV ir Kanados laikraščiuose spausdinusios eilėraščius, noveles, straipsnius, archyve – jos eilėraščių rinkinio *Lapams krintant* (1946) rankraštis, šešių veiksnių tragedijos *Tėvynės išdavikas* mašinraštis (52 p.), *Kalną dievaitė* *Ledyna* mašinraštis, straipsnių ruošiniai „Naujienuoms“ (JAV lietuvių dienraštis).

Rašytojo Povilo Abelkio (1906–1957) archyve – jo straipsnių *Su lietuviškomis knygomis į Žemaitijos gilumą* (13 p.), *Lietuvybė papilinėse pradžios mokyklose* (3 p.), *Kelionė* (8 p.) ir kitų mašinraščiai. Straipsniai buvo spausdinti dienraštyje „Naujienuos“. Archyve yra P. Abelkio laišku.

Nedidelis, bet įdomus poeto Bernardo Brazdžionio archyvas. Tai poezijos rinkinio *Vidudienio sodai* (Los Angeles, 1961) mašinraštis ir rankraštis su B. Brazdžionio įrašu, įvairių eilėraščių ir straipsnių juodraščiai, užrašų lapeliai, interviu, poeto literatūros

vakarų programos, iškarpos, nuotraukos, literatūros vakarų registras, interviu su poetu, knygos *Dedikacijos kaip akacijos* tekstų originalai, straipsniai, korespondencija. B. Brazdžionio archyvas plačiau pristatytas dr. R. Bončkutės straipsnyje „Bernardo Brazdžionio archyvas Klaipėdos universiteto bibliotekos Kazio Pemkaus fonde“ [4].

Jurgis Gliuda (1906–1996) buvo teisininkas ir rašytojas. 1944 m. iš Lietuvos pasitraukė į Vokietiją, 1945–1947 m. gyveno Šveicarijoje, 1947 m. persikėlė į JAV, aktyviai dalyvavo lietuvių visuomeninėje veikloje. Kūrybą pradėjo spausdinti 1945 m., bendradarbiavo išėivijos spaudoje, jo romanai *Namai ant smėlio* (Chicago, 1952), *Ora pro nobis* (Chicago, 1953), *Delfino ženkle* (Chicago, 1966), *Liepsnos ir apmaudo ašočiai* (Chicago, 1969), *Pagairė* (Chicago, 1975) premijuoti „Draugo“ premija (Užsienio lietuvių dienraštis „Draugas“ nuo 1951 m. skelbia romano konkursą ir skiria premiją), kelios novelės yra pelniusios „Dirvos“ (Amerikos lietuvių laikraštis) konkursų premijas. Jo archyve – įvairių straipsnių, kurių dalis spausdinta „Naujienu“ laikraštyje, mašinraščiai, yra eilėraščių mašinraščių, laiškų. Įdomi savadarbė knygelė *Brangiems p. Marrijai Sims ir p. dr. Jonui Sims linkėjimai iš Corbeyrier* (Šveicarija, 1947, 5 p. su vaizdais iš atvirukų).

Rašytojas Jurgis Jankus (1906–2002) savo kūrybą pradėjo spausdinti 1923 m. Nuo 1950 m. gyveno JAV. Yra išleidęs romanų, dramų, apysakų, spaudoje paskelbė straipsnių apie literatūrą, aktyviai reiškėsi išėivijos visuomeninėje ir kultūrinėje veikloje. J. Jan-

kaus archyve surinkta nemažai jo rankraščių: *Peilio ašmenimis* (278 p.) (Brooklyn, 1967), *Nežinomybės šešėly. Prie nežinomybės. Tarp čia ir ten. Tarp šiapus ir anapus. Anapus suvokimo* (1972–1976, 339 p.), *Atliekos I*: aštuoni kūriniai, *Atlaikai, II: Laikas bėga tekinas* (atsiminimai, pasakojimai), *Muškit būgnus* (152 p.), *Lapausis* (85 p.), *Bičiulis po tuo pačiu stogu?* (119 p.), *Teta Domincė* (160 p.), *Baimės dienos* (145 p.), *Verčiau būtų nesakęs* (57 p.), *Žilalis* (87 p.), *Skola* (47 p.), *Istorija iš pirmųjų šaltinių* (59 p.), *Vienas iš daugelio milijonų* (41 p.) ir kiti. Archyve yra keletas laišku K. Pemkui ir A. Šešplaukiui-Tyruoliui.

Poeto, vertėjo, teisininko, visuomenininko, JAV lietuvių saviveiklos teatrų režisieriaus, aktoriaus Kleopo Jurgelionio (1886–1963) archyve yra jo eilėraščių, straipsnių *Teatras ir revoliucija*, *Rezistentai ir kas dar?*, *Monografija ar biografija*, vertimų ir kitokie rankraščiai, paskaitų ir kiti užrašai. Įdomūs K. Jurgelionio laišku V. Tysliavenei (didžioji jų dalis rašyta anglų kalba), yra laišku J. Tysliavai, J. Švaistui.

Rašytojų grupei skiriame ir rašytojo, pedagogo, visuomenės veikėjo Anatolijaus Kairio (1914–2004) archyvą. A. Kairys 1944 m. pasitraukė į Vokietiją, buvo švietimo vadovas Kempteno stovykloje, mokytojaivo Nuringeno lietuvių gimnazijoje. 1947 m. persikėlė į JAV. Redagavo žurnalą „Naujoji aušra“ (JAV lietuvių kultūros žurnalas), bendradarbiavo periodinėje spaudoje, dalyvavo JAV LB (Lietuvių bendruomenė) veikloje, organizavo išeivijos teatrų festivalius. A. Kairys parašė per 70 įvairių kūrinių, daugiausia dramaturgijos. Dr. K. Pemkaus fonde esan-

čiame A. Kairio archyve jo romano *Istikimoji žolė* (1970) (Chicago, 1971) mašinraštis, libretų *Karalius* (1979) ir *Čičinskas* (1978) mašinraščiai, korespondencija.

Kitoks rašytojo, visuomenės veikėjo, filosofijos daktaro Vinco Krėvės (1882–1954) archyvas. Tai rašytojui paminėti ar įamžinti skirtos veiklos dokumentai: *Vinco Krėvės fondo mokslus einančiam jaunimui šelpti* raštai, *Krėvės paminklo statymo komiteto* raštai, *Krėvės minėjimui ruošti komiteto* pinigine apyskaita, programa, įvairūs sąrašai, kvitai. Archyve yra V. Krėvės kūrinio *Ramybės uoste* mašinraštis (10 p.). Šiame archyve galima rasti korespondencijos su A. Garmumi, Č. Grincevičiumi, P. Joniku, K. Gudaičiu, J. Puzinu, J. Vaitiekūnu, J. Zubkumi ir kt.

Žurnalisto, rašytojo Bronio Railos (1909–1997) archyve gausu jo kūrinių rankraščių, mašinraščių, juodraštinės medžiagos: *Vaivos ryškė* (216 p.), *Tamsiausia prieš aušrą* (paskutinis mašinraštis su taisymais ranka, 429 p.) (Chicago, 1960), *Versmės ir verpetai* (juodraštiniai rankraščiai, mašinraščio įklijos, pastabos ir taisymai ranka, 301 p.) (Boston, 1970), *Bastūno maištas* (448 p.) (Chicago, 1977), *Dialogas su lietuviu* (204 p.) (Boston, 1970), *Vaivos ryškė: 100 prakalbų į Lietuvą* (332 p.) (Cleveland, 1980), *Paguoda*. D. 1–3 (438, 6 p.) (London, 1974) ir kt. Rankraštinė medžiaga sugrupuota, su paaiškinimais, datomis.

Įdomi Br. Railos korespondencija su J. Tysliava, P. Joniku, M. Sims, K. Pemkumi. Susirašinėjimas su K. Pemkumi (24 vienetai, 1979–1993) pateikia faktų apie K. Pemkaus archyvo formavimą, apie Br. Railos kūrybinę

literatūrinę praeitį Lietuvoje ir išeivijoje, svarstymus dėl sukauptų archyvų likimo.

Nedidelis, bet įdomus rašytojo, aktorius, režisierius Anio Rūko (1907–1967) archyvas. Jame straipsnių apie lietuvių kalbą, Lietuvos istoriją, Amerikos lietuvių gyvenimą ir kt. rankraščiai (49 vienetai), mašinraščiai (54 vienetai). Vieni straipsniai pasirašyti tikrąja pavarde, kiti – slapyvardžiais, kurių net dvidešimt. Archyve – 13 laiškų Petruui Jonikui iš 1949–1975 m. laikotarpio.

Išeivijos rašytojo, buvusio kariškio, Lietuvos kariuomenės pulkininko leitenanto (1937), 1940 m. sovietinės valdžios iš kariuomenės pašalinto, nuo 1949 m. gyvenusio JAV, Juozo Švaišto (tikr. Balčiūnas, 1891–1978) archyve yra įdomus dviejų dalių autobiografinis albumas – didelėse knygose sukljuotos originalios nuotraukos, piešiniai, įvairių asmenų laiški, straipsnių apie J. Švaištą iškarpos.

Dalis rašytojo J. Švaišto archyvo į dr. K. Pemkaus archyvą pateko buvusio J. Švaišto kaimyno ir draugo rašytojo Br. Railos pastangomis. Šis laiške K. Pemkui (1980 01 15) rašo: „<...> su našlės sutikimu jo [J. Švaišto] literatūrinį palikimą išsiunčiau Jums sausio (turbūt) 7 dieną paprastu paštu <...>. Literatūros istorijai tai visiškai gera medžiaga. Aš patvarkiau kiek įmanoma į atskirus vokus, užrašiau, kas kur yra, ir sudariau bendrą sąrašą bei pridėjau vieną kitą pastabą“ [10]. Tame pačiame laiške rašoma: „nedidelis paketas, bet tiek jis tepaliko“ [10]. Dr. K. Pemkaus fonde esantis J. Švaišto archyvas yra tikrai didesnis nei „nedidelis paketas“, todėl galima spėti, kad dalis archyvo galėjo patekti ir kitais keliais.

J. Švaišto archyvo medžiaga sugrupuota: *Apie Keturis vėjus, Kazį Binkį* (atsiminimai); *Barbora Radvilaitė* (medžiaga apysakoms); *Gyvenimas šaukia* (*Gyvenimas šaukia* mašinraštis (31 p.), užrašai); *Karinės temos* (straipsnių karine tematika rankraščiai ir mašinraščiai, užrašai lapeliuose, iškarpos); *Apmatai ir rašiniai* (spausdinti); *Susirašinėjimas su knygų leidejais* (leidėjų laiški, atsakymai, honorarų sąskaitos, sutartys ir kt.); *Rankraščiai spausdintų ir nespausdintų rašinių, užrašai, laiški*. Aplanke *Korespondencija su Narūne (Pakštiena) dėl J. Švaišto biografijos* yra J. Švaišto *Autobiografiniai bandymai* (mašinraštis, 4 p.), *Curriculum vitae* (rankraštis, 2 p.), įvairūs užrašai, rašinių *Pasikalbėjimas su savim* (5 p.), *Žvilgsnis į save* (11 p.), *Nu tai prisistatau* (2 p.), *Minčių žiupsnelis* (8 p.) ir kt. rankraščiai ir mašinraščiai; J. Narūnės (Pakštienė, 1895–1983) mašinraštis *Juozas Švaišto jaunystė* (4 p.); saugomas sąrašas *Juozas Švaištas Balčiūnas yra parašęs ir į pasaulį išleidęs šiuos veikalus* (mašinraštis, 1 p.) ir kt.

J. Švaišto archyve saugomas nespausdinto romano *Žali beržai lūžo: modernusis žvėrynas* pirmas rankraštis, neredaguotas (204 p., Santa Monika, 1962). Rankraščio priekyje įklijuotas Br. Railos laiškas (1979 m.), kuriame paaiškinta, kodėl šis rankraštis nebuvo spausdintas. Archyve yra rašytojos Alės Rūtos (E. V. Nakaitė-Arbiienė) raštelis (1979 m.) apie peržiūrėtą J. Švaišto literatūrinį palikimą.

Didelis ir įvairus poeto, pedagogo, vertėjo ir kritiko Alfonso Šešplaukio-Tyruolio (1909–2006) archyvas. Jame eilėraščių rankraščiai, A. Dantės, P. Suchenwirtho, Novalio,

P. Schondocho vertimai, knygos *Ten, kur Nemunas banguoja: lietuvių kalbos skaitymai* (Cleveland, 1962) medžiaga: ruošiniai, taisyms, korektūros; sudarytų antologijų *Žvaigždynų sonatas* (Chicago, 1981), *Nemarioji žemė* (Boston, 1970), *Vainikas. Kryžius. Lietuva* (Chicago, 1984) medžiaga, taisyms; knygų *Šiapus ir anapus saulės* (Chicago, 1989), *Lietuvos pėdsakai pasaulinės literatūros baruose; Religinis pradas Maironio kūryboje* (Roma, 1967) mašinraščiai. Archyve įvairi rankraštinė medžiaga knygai *Lituanica collections in European research libraries: a bibliography* (Lituanikos kolekcijos Europos mokslinėse bibliotekose) (Chicago, 1986). Verta dėmesio A. Šešplaukio-Tyruolio korespondencija – tai 1949–1983 m. laikotarpio susirašinėjimas su garsiausiais to meto rašytojais, kultūros ir visuomenės veikėjais: L. Andriekumi, V. Bagdanavičiumi, K. Bradūnu, B. Brazdžioniu, J. Griniumi, V. Gidžiūnu, M. Krupavičiumi, A. Landsbergiu, V. Maciūnu, A. Musteikiu, E. Simanaičiu, J. Tininiu, A. Vaičiulaičiu ir kt.

Rašytojo, vertėjo Juozo Tininio (1907–1971) archyve *1959 m. dienoraštis* – įvairūs užrašai ant atskirų lapų lietuvių ir anglų kalbomis: pavardės, vietovės, istoriniai įvykiai, taip pat, J. Tininio laišakai A. Šešplaukiui-Tyruoliui.

Fonde yra literatūros kritiko Juozo Ambrazevičiaus (1903–1974) archyvas, vertėjo, diplomato, visuomenės veikėjo Povilo Gaučio (1901–1991) atsiminimų *Tarp dviejų pasaulių. Iš mano atsiminimų 1915–1941* mašinraštis (Čikaga, 1981, 275 p.) (Vilnius, 1992) su taisyms ranka,

laiškų A. Šešplaukiui-Tyruoliui, K. Jonikui, lankstinių apie Lietuvą, straipsnių teisiniais klausimais iškarpų (273 vienetai).

K. Pemkaus fonde – gausūs kalbininkų Antano Salio (1902–1972), Prano Skardžiaus (1899–1975), Petro Joniko (1906–1996) archyvai. Juose kalbininkų knygų rankraščiai ir mašinraščiai su taisyms, redagavimo pastabomis, susirašinėjimas leidžiant knygas, kalbos istorijos ir kultūros straipsnių rankraščiai.

A. Salio archyve – jo *Raštų* (Roma, 1979–1992) juodraštinė medžiaga, korektūros, taisyms ir pastabų rankraščiai, užrašai, bibliografiniai priedėliai, jo straipsnių rankraščiai ir mašinraščiai. Archyve sukauptas kalbininko P. Joniko ir S. Salienės susirašinėjimas, leidžiant A. Salio *Raštus*. Yra ir kitos korespondencijos.

Kalbininko prof. Pr. Skardžiaus archyve jo darbo *Rašybinis lietuvių kalbos žodynas* rankraštis (146 p.), atsakymai į anketos klausimus (rankraštis, 26 p.), *Mano bibliografija* (rankraštis, 7 p., 11 p.), *Mano gyvata ir darbas* (mašinraštis, 8 p.), *Naujojo Testamento vertimų lietuvių kalba* (mašinraštis, 54 p.), disertacijos *Die slavischen Lehnwörter im Altlitauischen* (Slavų mokomieji žodžiai senojoje lietuvių kalboje) kopija, straipsnių, spausdintų laikraštyje „Naujienos“, mašinraščiai, straipsniai apie jį, užrašų knygelė, korespondencija.

Norėtume išskirti prof. Petrą Joniką. Nemažas jo archyvas liudija šio žmogaus darbštumą, interesų įvairovę. Jo gausių straipsnių rankraščiai, knygų mašinraščiai paties autoriaus tvarkingai sugrupuoti, be-

veik visur tikslios straipsnių parašymo datos, nurodyta, kur ir kada straipsniai spausdinti, nespausdinti darbai sudėti atskirai. Visame prof. P. Joniko archyve jaučiamas profesionalus žmogaus, studijavusio bibliotekininkystę, požiūris į dokumentų sistemą, tikslus įrašus.

P. Jonikas savo archyve išskyrė darbus temomis: *Lituanistiniai darbai* (straipsnių rankraščiai ir mašinraščiai), *Lietuvių kalbos istorija*, *Lietuvių kalbos istorija (perrašyti dalykų juodraščiai)*, *Mano dokumentai ir p.[panašūs] raštai*, *P. Joniko bibliografija*, *P. Joniko biografijos aprašai*, *Dr. P. Joniko dokumentai*, *Medžiaga, susijusi su P. Joniku*, *Įv. pobūdžio rašteliai P. Jonikui*, *Paskaitų temos (University of Chicago)*, *Radio paskaitos, rankraščiai ir kt.*, *Radijo paskaitos, P. Joniko rankraščiai*, *Petro straipsniai*, *Mano straipsnių iškarpos*, *Lietuvių žemėlapių vardynas*, *Lietuvių tikriniai vardai* (18 sąsiuvinii), *Medžiaga rinkiniui* ir kitus.

Stebina jo korespondencijos mastai, platus korespondentų ratas: saugomi jo laišakai Vaclovui Biržiškai (1884–1956) (12 vienetų) ir Vaclovo Biržiškos laišakai jam (52 vienetai) [7], 10 originalių Vinco Krėvės laišku, V. Alanto, K. Almino, K. Ambrozaičio, L. Andriekaus, J. Balio, St. Barzduko, K. Bielinio, K. Bradūno, P. Čepėno, L. Dambriūno, L. Dovydėno, V. Daugirdaitės-Sruogienės, S. Dirmanto, M. Gelžinio, J. Gimbuto, J. Girniaus, K. A. Girvilo, K. Gudaičio, A. Gustaičio, E. P. Hamp, Z. Ivinskio, J. Jakšto, P. Kaladės, A. Kalninš, J. Kapočiaus, V. Kavolio, A. Klimo, M. Krupavičiaus, A. Kučo, B. Kviklio, A. Laikūno, V. Maciūno, A. Ma-

žiulio, Ž. Mikšio, K. Ostrausko, J. Paupero, K. Pemkaus, V. Pėteraičio, A. Platerio, J. Puzino, H. Radausko, Br. Railos, T. Remeikio, A. Rūgytės, V. Rūkės-Dravinios, A. Rukšos, A. Salio, W. R. Schmalstiego, I. Serapino, Pr. Skardžiaus, S. Sužiedėlio, A. Šapokos, K. Šidlausko, R. Šilbajorio, L. Šmulksčio, V. Trumpos, A. Vaičiulaičio, J. Valaičio, B. Vaškeli, D. Veličkos, K. Vėlyvio, J. Vilkaičio ir daugybės kitų laišakai, atvirlaiškiai. Laiškuose rašoma apie rengiamus spaudai straipsnius, leidžiamas knygas, tikslinami leidybos ir taisyčių reikalai, konsultuojamasi, aptariami įvairūs kalbos ir kiti dalykiniai klausimai. Su didele korespondentų dalimi palaikyta artimesnė draugystė.

Istorikų grupės archyvams priskyrimė: Jono Dainausko (1904–2000), Juozo Jakšto (1900–1989), Vandos Daugirdaitės-Sruogienės (1899–1997), Teodoro Kučinsko (1885–1966), Jonės Navakienės-Deveikės (1907–1965), Jono Puzino (1905–1978) archyvus.

Teisininko, istoriko, publicisto, bibliografo J. Dainausko archyve įvairių straipsnių: *Vilniaus katedra* (9,18 p.), *Horodlės susitikimo dokumentai* (34 p.), *Kaddiš'as Kovnui* (25,2 p.) ir kitų mašinraščiai, laišku kopijos, iškarpos. Fonde yra istoriko Juozo Jakšto knygos *Nepriklausomos Lietuvos istorija* (1971 m.) mašinraštis (Chicago, 1992), straipsnių mašinraščiai, laišakai.

Istorikės Vandos Daugirdaitės-Sruogienės archyve jos darbų: *Pastabos prie M. Biržiškos „Anuo metu Vieکشniuose ir Šiauliuose“* (3 p.), *Liudvika Malinauskaitė-Šliūpienė Eglė. Biografijos nuotrupos* (74 p.), „*Senojo dvaro*“

(XV amžius – XIX a. pradžia) *Daugirdai. Iš šeimos istorijos 1387–1981* (15 p.), *Lietuvos statutas* (9 p.), *Iš partizanų veiklos Lietuvoje 1945 m.* (4 p.) ir kitų mašinraščiai, įvairi korespondencija – 1939 m. susirašinėjimas dėl istorijos mokytojų sekcijos ekskursijos ir suvažiavimo, susirašinėjimas su K. Pemkumi, A. Garmumi, A. Varnu, P. Karveliu, P. Joniku ir kt.

Istoriko, visuomenės veikėjo Teodoro Kučinsko archyve – mašinraščiai bei rankraščiai: *Mūsų prarėvis žmogus* (129 p.), *Romos kunigų kova už daugpatystę* (113 p.), *Evoliucija socialės ir ekonominės evoliucijos. Primityvus komunizmas* (154 p.), *Popiežius ir politika* (29 p.), *Romos katalikų moralybė* (26 p.) ir kiti.

Teisės istorikės, pedagogės Jonės Navakienės-Deveikės archyve saugomas disertacijos *Le prétendu privilège du 20 fevrier 1387 accorde a la Lithuanie* (1948 m.) (1387 m. vasario 20 d. Lietuvai suteikta tariamoji privilegija) mašinraštis su taisymais ir papildomais įrašais ranka, straipsnių rankraščiai, laišškai.

Archeologo, visuomenės veikėjo, filosofijos daktaro (1934) J. Puzino archyve – rankraščiai vokiečių ir lietuvių kalbomis: *Ką pasakoja milžinkapiai, Ueberblick über die Ergebnisse der Worgeschichtlichen Forschungen in Litauen seit 1918* (Priešistorinių tyrinėjimų Lietuvoje nuo 1919 metų rezultatų apžvalga) ir kiti. Archyve – įvairūs užrašai, paskaitų tekstai, pastabos, knygų mašinraščiai su taisymais, surinkta ir sugrupuota medžiaga *Genocidas: padėtis okupuotoje Lietuvoje, įvairių organizacijų, pavyzdžiui, Philadelphia*

Lietuvai vaduoti sąjungos, Lithuanian–American democratic club (Amerikos lietuvių demokratų klubas) ir kitų raštai, susirinkimų protokolai, programos, ikonografija. J. Puzino archyve galima rasti korespondencijos su: P. Joniku, J. Kėkštu, St. Kolupaila, J. Končiumi, A. Kraussu, B. Kvikliu, A. Landsbergiu, B. Matulioniu, A. Musteikiu, J. Mikuckiu, K. Pakštu, K. Pemkumi, A. Ružancovu, A. Saliu, A. Sennu, Pr. Skardžiumi, V. Daugirdaite-Sruogiene, A. Šapoka, A. Šešplaukiu, A. Tamošaičiu, V. Trecijonu, V. Trumpa, A. Vaičiulaičiu, M. Vaitkumi, S. Zobarsku, K. Žoromskiu, J. Žilevičiumi ir kitais. Joną Puziną galima išskirti todėl, kad įrašų jo ranka yra ir kitų asmenų archyvuose: pavyzdžiui, V. Krėvės, K. Pemkaus ikonografijos dalyje – užrašai ant nuotraukų.

Įdomus Lietuvos istorijos tyrinėtojo Adomo Honorio Kirkoro (1818–1886) archyvas. Jame visi paaiškinimai ant A. H. Kirkoro laiškų nuorašų ir vertimų užrašyti J. Puzino ranka. Šiame archyve yra J. Puzino ir Stanisławo Kirkoro (1898–1983) laišškai, rašyti 1969–1971 m., J. Audėno ir L. Šimučio laišškai S. Kirkorui, yra nuotraukų.

Gydytojų archyvai K. Pemkaus (jis pats buvo gydytojas) fonde nestebina. Didžiulis K. Pemkaus darbas renkant medžiagą *Pasaulio ir Amerikos lietuvių gydytojų sąjungos istorijai* (Chicago, 1981) padėjo papildyti šiuos archyvus. Gydytojų Petro Avizonio (1875–1939), Antano Čerškaus (1903–1989), Antano Garmaus (1881–1955), Algirdo Margerio (Kostas Šeštokas, 1889–1977) archyvuose jų knygų, straipsnių rankraščiai, korespondencija.

Sudėtinga Antano Garmaus, gydytojo, rašytojo, visuomenės veikėjo biografija. Gimęs 1881 m., baigė Liepojos gimnaziją, studijavo Kijevo ir Berno universitetuose, 1941 m. baigė Berno universiteto Medicinos fakultetą. Per Pirmąjį pasaulinį karą gydytojavo fronte, vėliau dirbo Rusijoje. 1932–1933 m. buvo Lietuvos Raudonojo Kryžiaus sanatorijos direktorius, priklausė Tarptautinei tuberkuliozės sąjungai. A. Garmus 1940 m. buvo Kauno miesto burmistras, 1940 m. išrinktas į Liaudies seimą. 1944 m. bandė bėgti į Švediją, vokiečių sugautas ir įkalintas Rygos kalėjime, vėliau darbo stovykloje Vokietijoje. 1945 m. amerikiečių išlaisvintas, 1949 m. persikėlė į JAV, kur dalyvavo visuomeninėje veikloje, rašė mokslo populiarinimo knygas, atsiminimus.

Antano Garmaus archyve jo rankraščiai: *Karo metų prisiminimai* (1941–1945 m.), *Bielozaras Goldšteinių kampininkas, Kaip man sekasi burmistrauti* (kopija), *Važiavimas į Švediją* (kopija), *Kaip pasidariau burmistru, Liaudies seimo tragikomedija, Amnestija „Stalino prospektas“, Studentų gyvenimas Liet. ir Vokiet. tremties m. (1946–1949), Momentas kada Lietuva tapo priimta į Sovietų Sąjungą, Pirmieji lietuviai Amerikoje, Tremties metai* ir kiti, yra nemažai mašinraščių. Šiame archyve aplankuose suskirstyta kita medžiaga: *A. Garmaus straipsniai, Mūsų kryžiaus keliai, Partizanai veikia, Lietuvos okupacija, Apie mediciną, TBC tyrimai* ir kiti. Šalia originaliųjų rankraščių, mašinraščių, užrašų yra straipsnių iškarpu, *Raudonojo kryžiaus įgaliotinio ataskaita (1947 m.)*, asmens dokumentų, korespondencijos, nuotraukų.

Įdomus gydytojo ir visuomenės veikėjo Vinco Tercijono (1890–1964) archyvas. V. Tercijonas mediciną studijavo Varšuvos ir Maskvos universitetuose, 1917 m. buvo karo gydytojas, vėliau dirbo gydytoju Rusijoje. Į Lietuvą grįžo 1921 m., nuo 1922 iki 1924 m. buvo Lietuvos kariuomenės gydytojas. Vėliau specializavosi kaip pediatras ir dirbo Kauno ligoninėse. Dalyvavo medikų draugijose, rašė mokslinius straipsnius. 1944 m. pasitraukė į Vokietiją, kurį laiką gydytojavo Dresdene, 1945–1949 m. buvo gydytojas Hanau pabėgėlių stovykloje. Persikėlęs į JAV (1949 m.), iki 1963 m. dirbo Niujorko atsilikusių vaikų internate. Dalyvavo Amerikos lietuvių gydytojų draugijos (ALGD) veikloje, prisidėjo kuriant Amerikos lietuvių gydytojų sąjungą (ALGS), rėmė Lietuvių fondo (LF) veiklą ir JAV LB, bendradarbiavo *Lietuvių enciklopedijoje*.

V. Tercijono archyve – straipsnių *Apie prisijungimą prie Amerikos lietuvių gydytojų draugijos ir medicinos žurnalo leidimą* (9 p.), *Dr. Kazys Grinius kaip gydytojas – visuomenininkas* (1 p.), *Dr. Jonas Staugaitis. Jo gyvenimo ir darbų apžvalga* (13 p.) ir kitų rankraščiai ir mašinraščiai, medicinos žurnalo leidybos raštai, darbai apie Niujorko lietuvių gydytojų veiklą. Archyve yra *Vinco Tercijono autobiografija* (5 p.), *Dr. V. Tercijono kaikurie raštai* (3 p.). Negausi, bet labai įdomi V. Tercijono korespondencija.

Galima išskirti jo laiškus Marijai Sims (1906–1985), rašytus 1946–1948 m. iš Vokietijos (6 vienetai). Šie laišškai – autentiškas liudijimas apie gyvenimą DP (angl. *Displaced Persons*, – perkeltieji asmenys) stovyklose.

1948 m. gegužės 7 d. laiške iš Hanau jis rašo: „<...> mūsų nuotaikos prislėgtos: 8 gegužės suveina [i. e. sueina] 3 metai nuo karo paliaubų [i. e. paliaubų] dienų, kada formaliai pasibaigė karas, jau greit bus keturi metai kaip gyvenam Vokietijoje, o mūsų kančių ir bandydžių dienos nesibaigia“ [14]. Gyvendamas Vokietijoje, V. Tercijonas rūpinosi rašytoju, filosofu Vydūnu, Mažosios Lietuvos tarybos pirmininku Erdmonu Simonaičiu, Martyno Jankaus vaikais, kolegų gydytojų iš Lietuvos šeimomis, žmonėmis, sutiktais stovykloje. „Vydūną pamačiau po ilgesnės pertraukos (po karo pirmu kart), jis suliesėjęs, nors ir anksčiau nebuvo diktas, sveria 84 vok. svarus arba 42 kg, tai balerinos, bet ne vyro svoris, bet jo dvasia nepalaužta“, – rašoma 1947 m. liepos 18 d. laiške iš Hanau [13].

Vėliau Marijai Sims rašytuose laiškuose V. Tercijonas prašo gydytojų adresų, rūpinasi leidimais imigruoti į JAV savo šeimai ir kitiems stovykloje sutiktiems asmenims. Gyvenimo JAV perspektyvos kelia rūpestį: „<...> net nežinau tikrai kokį miestą pasirinkti; Chicago didžiausia lietuvių kolonija, o paskutiniu laiku teiravausi apie Elizabethą, N. J., kur ligojinėj turiu vieną pažįstamą [i. e. pažįstamą] daktarą ir man žadėjo parūpinti interno vietą. Kelionė į USA nėra dėl manęs labai viliojanti; čia esu pilnateisis gydytojas specialistas vaikų ligų, o nuvažiavęs į USA turėsiu pradėti darbą nuo interno, laikyti egzaminus ir jei išlaikysiu tik tuomet gausiu gydytojo praktikai teisę <...>“ (1948 09 20) [15]. Beveik visuose laiškuose dėkoma už maisto paketus ir kitokią paramą, už pagalbą padedant ieškoti pasimetusių

pažįstamų žmonių, rūpinantis įvažiavimo į JAV leidimais ir kita.

V. Tercijono laiškuose ypatingas rūpestis Mažosios Lietuvos patriarcho Martyno Jankaus vaikais: „<...> jeigu Amerikos lietuvių tarpe atsirastų dosnių ir geraširdžių žmonių, tai būtų naudinga sušelpiti aa. Martyno Jankaus šeimą, kuri dabar gyvena britų zonoj šiaurės Vokietijoje prie Danijos sienos. Aušrininkas Jankus buvo Maž. Lietuvos visuomenės ir politikos veikėjas ir nemažas jo nuopelnas, kad Klaipėdos kraštas prisidėjo prie Lietuvos. Mirdamas Jankus paliko neregį sūnų ir 3 netekėjusias dukras <...>“, – rašoma 1947 m. liepos 18 d. laiške [13]. Vinco Tercijono 1950 m. rugsėjo 29 d. laiškas dėl M. Jankaus vaikų likimo adresuotas P. J. Žiūriui, su atsišaukimu *Padėkime Martyno Jankaus vaikamas atvažiuoti į šį kraštą J.A.V.* [16].

Gydytojų archyvų grupėje minėtinas odontologo, chirurgo, visuomenės veikėjo Kazio Drangelio (1888–1965) archyvas. Plačią šio asmens veiklą liudija įvairiausių straipsnių rankraščiai ir mašinraščiai (sveikatos klausimai, odontologijos reikalai, jo visuomeninė veikla, Lietuvos nepriklausomybės minėjimai, Chicagos lietuvių tarybos, Lietuvos „Laisvės varpo“, Lietuvos neprigulmybės fondo, Amerikos lietuvių fondo, Amerikos lietuvių tautinės Sandaros Chicagos apskrities raštai, protokolai, įvairių K. Drangelio kalbų rankraščiai). Labai įdomi šio archyvo korespondencija, jo žmonos, žymios išėivijos dainininkės Barbaros Darlys (Bronė Bernotaitė–Drangelienė, 1908–1988), garsaus išėivijos dainininko

Juozo Babravičiaus (1882–1957) laišakai, to laiko visuomenės veikėjų susirašinėjimas.

Pedagogo ir muziko Juozo Kreivėno (1912–1987), 1941–1944 m. dirbusio Vilniaus apskrities pradžios mokyklų inspektoriumi, nuo 1944 m. ėjusio įvairias pareigas Vokietijos lietuvių mokyklose, buvusio žurnalo „Muzikos žinios“ (JAV lietuvių muzikos teorijos ir istorijos žurnalas) redaktoriumi, redagavusio J. Žilevičiaus *Lietuvių muzikos vardyną*, buvusio JAV LB Kultūros fondo pirmininko, Dainų šventės Čikagoje (1956) vykdomojo komiteto generalinio sekretoriaus, archyve – ataskaitos, įvairūs užrašai gyvenant Vilniaus krašte, rašytiniai mokyklų vedėjų pranešimai, ataskaitos, protokolai, įdomi *Kempteno lietuvių stovyklos vaikų darželio 1947–1948 m. kronika*, *LB Nordlingen stovyklos teismo byla*, kiti gyvenimą DP stovyklose liudijantys dokumentai, JAV LB Kultūros fondo, JAV LB Centrinės valdybos, Cicero šv. Antano parapinės mokyklos įvairūs raštai, medžiaga apie filateliją, užrašai, platus susirašinėjimas. Tarp J. Kreivėno korespondentų – garsūs išeivijos muzikai Juozas Žilevičius, Vladas Jakubėnas, Izidorius Vasyliūnas, kiti kultūros darbuotojai.

J. Kreivėno fonde išskirtas aplankas *Knygų lentyna* („Knygų lentyna“ Lietuvių bibliografinės tarnybos biuletenis, 1948–1966 m.). Aplanke sukaupti 1956–1957 m. Lietuvių bibliografinės tarnybos raštai, Aleksandro Ružancovo (1893–1966) laišakai JAV LB Kultūros fondui ir fondo atsakymai A. Ružancovui, J. Kreivėno ir A. Ružancovo korespondencija (1956–1957).

Negalima nepaminėti pedagogo, teologijos daktaro Algirdo Jurėno (1919–2007), pedagogo Igno Serapino (1906–2002) archyvų. A. Jurėno archyve jo versto *Šventraščio* mašinraštis, straipsnių mašinraščiai ir korespondencija.

Pedagogas Ignas Serapinas iki Antrojo pasaulinio karo mokytojavo įvairiose Lietuvos mokyklose, 1944 m. pasitraukė į Vokietiją, kur dirbo gimnazijose ir mokyklose, dalyvavo Lietuvių tremtinių bendruomenės, skautų, Lietuvos Raudonojo Kryžiaus veikloje. 1949 m. persikėlė į JAV, apsigyveno Čikagoje. 1952–1964 m. mokytojavo Aukštesniojoje lituanistikos mokykloje, 1962–1978 m. dėstė Pedagoginiame lituanistikos institute, 10 metų buvo instituto direktorius. I. Serapinas dalyvavo JAV LB veikloje, bendradarbiavo išeivijos spaudoje. Jo archyve – *Lietuvių kalbos žodyno mokyklai ir namams* rankraščio kopija, JAV LB Centro valdybos finansinės apyskaitos (1958–1959 m.), pranešimai, statutai, įvairūs bukletai. Yra Pedagoginio lituanistikos instituto dokumentų: nuostatai, regulaminas, įvairių asmenų raštai instituto direktoriui, Aukštesniosios šeštadieninės lituanistinės mokyklos programos ir kt.

Teisinių archyvams galėtų atstovauti Domo Jasaičio (1899–1977), Bronio Kaslo (1910–1996), Jono Juliaus Bielskio (1891–1976), Juozo Sakalo (Sakalausko) (1896–1984), Jono Talalo (1906–1979) archyvai. Teisininko, diplomato Jono Juliaus Bielskio archyve – jo dokumentų kopijos, įvairių laiškų ir raštų kopijos; teisininko, politiko Juozo Sakalo (Sakalausko) – kūrinių rankraščiai ir

mašinarščiai bei laišakai. Įdomus teisininko, visuomenininko Jono Talalo archyvas: jo asmeniniai dokumentai, pažymos, kalbų mašinarščiai, ALT'o (Amerikos lietuvių taryba), LB (Lietuvių bendruomenė), BALF'o (Bendrasis Amerikos lietuvių fondas) ir kitų organizacijų raštai, narių sąrašai, nuotraukų albumas, pavienės nuotraukos, labai įdomi ir gausi korespondencija: P. Babicko, J. Navakienės-Deveikės, V. Gustainio, A. Šalčiaus, R. Skipičio, A. Bimbos, J. Kajecko, V. Rastenio ir kitų laišakai.

Ypatingą dėmesį K. Pemkus skyrė dailininkų archyvams. Adomo Galdiko (1893–1969), Žibunto Mikšio (g. 1923), Adomo Varno (1879–1979) archyvuose ne tik jų tekstų rankraščiai, laišakai ir atvirlaiščiai, medžiaga apie juos, bet ir dailės darbai. Tai A. Varno piešinių pieštuku, anglimi bloknotai, piešinių eskizai, Ž. Mikšio atvirlaiščiai, kurių reverse jo originalūs darbai. Be šių archyvų, K. Pemkaus fonde sukaupta medžiagos apie 134 dailininkus, daugiausia – išeivijos, kurių archyvuose yra dailininkų darbai (ekslibrisai, piešinių eskizai), darbų reprodukcijos, parodų katalogai, iškarpos, rankraščiai, korespondencija ir kt.

Paskutinę ir nemažą grupę sudaro – visuomenės veikėjų Kipro Bielinio (1883–1965), Martyno Gelžinio (1907–1990), Juozo Jono Hertmanavičiaus (1874–1943), Zigmo Jankausko (1886–1980), Sofijos Jasaitienės (1901–1981), Mykolo Krupavičiaus (1885–1970), Kazio Mažono (1886–1985), Nijolės Sadūnaitės (g. 1938), Marijos Sims (1906–1985), Antano Smetonos (1874–1944), Kazio Škirpos (1895–1979),

Jono Šliūpo (1861–1944), Augustino Volde-
maro (1883–1944) ir kitų archyvai.

Nedidelis, bet įdomus farmacininko Kazio Mažono archyvas. Jame – 1919 metų dokumentai iš Berlyno, 1922 metų – iš Kauno, 1924 metų – iš Klaipėdos (buvo vaistinės savininkas), įdomios nuotraukos iš Klaipėdos, prisiminimų ir autobiografinių duomenų užrašai (mašinarštis), jo straipsnių, skelbtų „Dirvoje“, mašinarščiai, įdomi medžiaga apie olimpinę regatą Klaipėdoje (1938 m.), buriavimą, jachtas ir kt. medžiaga.

Ypatingo dėmesio vertas Marijos Sims archyvas. Peržiūrėjus jį atsiveria didžiuliai emigracijos po Antrojo pasaulinio karo į JAV mastai. Archyve yra aplankų su žmonių, atvykstančių į JAV, sąrašais, platus susirašinėjimas su įvairiomis institucijomis ir asmenimis dėl tremtinių atvykimo, įkurdinimo, paramos teikimo. M. Sims archyve laikomos jos užrašų knygelės su pavardėmis lietuvių, kuriems įvairi parama buvo siunčiama į Prancūziją, Belgiją, Angliją, Vokietiją, Braziliją, Švediją, Šveicariją.

M. Sims veiklą rūpinantis lietuvių tremtinių reikalais puikiai iliustruoja Br. Railos, žurnalisto ir rašytojo, jai rašyti laišakai (25 vienetai), kuriuose jis dėkoja už 1945 m. gautus siuntinius, domisi literatūriniais reikalais, vėliau tęsiasi gražus tarpusavio bendravimas. Karo veikėjo, diplomato, politiko Kazio Škirpos laiškuose, rašytuose M. Sims 1946–1948 m. iš Dublino, – padėkos už gautą paramą.

Kitoks paveldas surinktas Lietuvos prezidento Antano Smetonos archyve. Tai daugiau A. Smetonai paminėti skirtų įvairių

autorių straipsnių mašinraščiai, raštai apie A. Smetonos vizitus, kita įdomi medžiaga. Archyve yra du originalūs A. Smetonos laišakai: A. Milukui (Kaunas, 1925) ir A. S. Trečiokui (1941), 18 nuotraukų.

Karo veikėjo, politiko K. Škirpos archyve sukaupti jo įvairių darbų mašinraščiai, korespondencija: mašinraščiai *Lietuvos nepriklausomybės sutemos* (viršelyje *Sutemos*) T. 1–2 su taisymais ranka (Chicago, 1996), *Vyriausybės atveikšminimo klausimų (dokumentų) nuorašai*: (Diskretiškai informacijai. Su turiniu, kur suregistruoti 132 puslapiai K. Škirpos raštų įvairiems asmenims), *Apie diplomatijos kompetencijas ir VLIK'o veiklą užsienyje* (41 p., 1956 m.), *Vorwort des Verfassers* (Sudarytojo žodis, 4 p.), *Weg zur Gemeinsamen Befreiung* (Kolektyvinio išsivadavimo kelias, 7 p.), *Kadangi p. Škirpa peikia A. D. „subjektyvizmu“* (3 p.) ir kt. Archyve yra K. Škirpos laiškų „Naujienų“ ir „Sandaros“ (JAV lietuvių liberalusis laikraštis) redakcijoms ir asmenims, straipsnių apie K. Škirpą iškarpu.

Šalia garsių Lietuvos asmenybių ir žinomų visuomenės veikėjų yra ir mažiau žinomų asmenų archyvai, kurie taip pat įdomūs. Iš tokių galima paminėti Jono Grigaičio (Grigaliūno, 1872–1966) archyvą. Nuo 1896 metų ėjęs įvairias pareigas Rygos geležinkelėje, dalyvavo Rygos lietuvių veikloje (kartu su kitais įsteigė draugijas *Kanklės* (Dainos ir muzikos draugija Rygoje, įsteigta 1904 m., veikė iki 1915 m.) ir *Žvaigždė* (Liberali lietuvių švietimo draugija, veikusi Rygoje 1906–1918 m.). Rašė į „Rygos garsą“ (katalikiškas laikraštis). Gyvendamas JAV parašė ir

„Naujienose“ paskelbė *Atsiminimus iš Rygos lietuvių gyvenimo*. J. Grigaičio (Grigaliūno) archyve jo straipsnių mašinraščiai: *Atsiminimai iš Rygos Lietuvių gyvenimo* (28 p.) su taisymais ranka, <...> ir *paklausė – ar Grigaliūnas iš Rygos <...>* (p. 6–27), *Rygos lietuvių ir 1905 metų revoliucija* (7 p.), *Lietuviai ir katalikų dvasiškijs Rygoje* (11 p.), *Lietuvių apšvietimo draugija „Žvaigždė“* (8 p.), *Taupomoji-skolinamoji kasa* (4 p.), *Lietuvių laikraščiai Rygoje* (5 p.), *Rygos lietuvių pokyliai bei teatrai* (17 p.) ir kt.

Liko nepaminėti kunigų archyvai. Jų K. Pemkaus fonde yra nemažai. Tai kunigų Pranciškaus Mykolo Juro (1891–1980), Petro Saurusaičio (1854–1932), Jono Vaitiekūno (1896–1963), Aniceto Linkaus (1887–1961), Vaclovo Martinkaus (1909–1980) archyvai.

Kunigo, visuomenės veikėjo, prelato P. M. Juro, 1912 m. emigravusio į JAV, aktyviai dalyvavusio Kunigų vienybės, ALRKF (Amerikos lietuvių Romos katalikų federacija), Lietuvių katalikų religinės šalpos veikloje, buvusio Ateitininkų sendraugių sąjungos dvasios tėvu, buvusio ALT'o (Amerikos lietuvių taryba) centro valdybos nario, JAV LB tarybos nario, bendradarbiavusio katalikų spaudoje, parengusio maldaknygių, vadovavusio Lietuvių kultūros institutui Bostone, įsteigusio ALKA'os (Amerikos lietuvių kultūros archyvas) muziejų ir ilgus metus jam vadovavusio, archyve – jo darbai apie Lietuvos Respublikos konstituciją, apie VLIK'o (Vyriausiasis Lietuvos išlaisvinimo komitetas) veiklą, Sovietų Sąjungos užsienio politiką ir kitomis temomis. P. M. Juro archyve

sukaupti įvairūs ALKA'os raštai, laiškai, yra nuotraukų ir iškarpų apie P. M. Juro veiklą.

Vertingi inžinieriaus Vytauto Vintarto (1916–1981) ir chemiko Pijaus Jono Žiūrio (1893–1962) archyvai.

Amerikos ir Lietuvos draugystės draugijos įkūrėjo, aktyvaus įvairių draugijų ir sąjungų veikėjo P. J. Žiūrio archyve – liudijimai apie imigraciją į JAV. P. J. Žiūrys rūpinosi lietuvių tremtinių įvažiavimu į JAV, rašė daugybę prašymų, pareiškimų į įvairias institucijas. Jo archyve įvairių asmenų – garsių ir žymių Lietuvos žmonių prašymai bei gyvenimo aprašymai. Įdomus Vokietijoje gyvenusių inžinierių, pageidaujančių imigruoti į JAV, sąrašas. Šiame archyve gausi korespondencija su Lietuvos karo veikėju Povilu Plechavičiumi, prasidėjusi prašymu dėl imigracijos, A. Klimo, J. Tysliavos, J. Balio, J. Šliūpo, B. Gaidžiūno, A. Varno, P. Žadeikio, St. Barzduko ir daugybės kitų laiškai, ikonografija. P. J. Žiūrys globojo Martyną Jankų ir Adomą Braką jų kelionėje į Ameriką 1926 m.

Inžinierius V. Vintartas 1944 m. pasitraukė į Vokietiją, studijavo Stuttgarto aukštojoje technikos mokykloje (Lietuvoje buvo baigęs Aukštesniąją technikos ir Karo mokyklas). 1951 m. atvykęs į JAV buvo specialių įrenginių, mašinų bei įrankių projektuotojas ir technologas. Patobulino rašomosios mašinelės raidyno klaviatūrą. Redagavo žurnalą „Technikos žodis“ (JAV lietuvių technikos darbuotojų mėnesinis laikraštis), bendradarbiavo spaudoje, dalyvavo įvairių organizacijų veikloje.

V. Vintarto archyve yra įdomios medžiagos: Lietuvos pasiuntinybės rūmų

Brazilijoje statybos reikalų raštai, nutarimai dėl statybos, konsultacijos, brėžiniai, susirašinėjimas, rūmų maketo, statybų, brėžinių nuotraukos. Aplanke *Vasario 16 gimnazija* (1952–1956 m.) laikomos sąmatos, apyskaitos, kvitai, rėmėjų laiškai, būrelio darbo ataskaitos, gimnazijos patalpų perstatymo projektas (brėžinukas) ir kt. Archyve nemažai medžiagos iš gyvenimo Vokietijoje laikotarpio: Lietuvos Raudonojo Kryžiaus dokumentai (Vokietija, 1949–1950 m.), PLB Vokietijos krašto valdybos raštai, kitų Vokietijoje veikusių organizacijų dokumentai. Šiame archyve – ir Amerikos lietuvių inžinierių ir architektų sąjungos (ALIAS) bei Pasaulio lietuvių inžinierių ir architektų sąjungos (PLIAS) protokolai, įvairūs raštai. Aplanke *Rankos reikalai* – susirašinėjimas dėl rankos protezavimo su lignonėmis, draudimo įstaigomis ir kt. (Vokietija, 1949–1950 m.). V. Vintarto archyve yra korespondencijos.

Visuose minėtuose asmenų archyvuose randame daug laiškų. Rašytojas, žurnalistas Br. Raila laiške J. Tysliavai 1945 m. lapkričio 27 d. iš Colombus (Prancūzija) rašo: „Laiškus dažnai rašydamas, be to, jauties žmogus daugiau socialiai bendraująs. Normaliai gyvendamas, turėdamas eibę kitokio darbo, ir aš pats nelabai noriai sėdžiu prie laiškų. Bet dabar, kaip matai, aš rašau dažnai ir po daug – tai dėl išsiblaškymo ir gyvenimo pajvairinimo“ [9].

Laiškai padėdavo ne tik pajvairinti gyvenimą. Juose sprendžiami su leidyba susiję klausimai, aptariamoms kūrybinėms problemoms, keičiamasi mokslinė informacija, diskutuo-

jama dėl tolesnio surinktų archyvų likimo, dalijamasi mintimis apie jų perdavimą ir saugojimą, informuojama apie įvairius renginius, išėjusius spaudinius, pranešama apie asmenų buvimo vietą ir gyvenimo sąlygas, prašoma pagalbos ar dėkojama už ją, daug asmeninio pobūdžio laišku ir t. t. Laiškai buvo rašomi, nors ir buvo sunku įsigyti popieriaus ar pašto ženklų. Susirašinėdami su didesniu skaičiumi korespondentų, kai kurie autoriai rašydavo laišku juodraščius arba darė nuorašus, tokių nemažai yra P. Joniko archyve.

K. Pemkaus fonde yra ir kopijuotos korespondencijos. Tai garsaus lietuvių kompozitoriaus Vytauto Bacevičiaus (1905–1970) 458 laišku kopijos, kompozitoriaus Miko Petrausko (1873–1937), politikos ir visuomenės veikėjo, publicisto Stepono Kairio (1879–1964), rašytojų Lazdynų Pelėdos (Sofijos Pšibiliauskienės, 1867–1926), Gabrielės Petkevičaitės-Bitės (1861–1943), Jurgio Savickio (1890–1952), Balio Sruogos (1896–1947), Vydūno (1868–1953) laišku kopijos.

Korespondencija, laikoma K. Pemkaus fonde, jau sulaukia tyrinėtojų dėmesio, tačiau ji tokia gausi, kad tikrą šios rankraštinio paveldo dalies turinį galėsime sužinoti tik kai fondas bus visiškai sutvarkytas. Šiame fonde esančios korespondencijos vertė nekelia abejonių.

Daug informacijos pateikia K. Pemkaus fonde sukaupta ikonografija. Tai prieškarinio Lietuvos etnografiniai vaizdai, garsių Lietuvos ir išeivijos veikėjų grupinės nuotraukos ir portretai, išeivijos kolektyvų ir renginių didelės panoraminės nuotraukos, gyvenimo

DP stovyklose vaizdai, gyvenimo JAV ir kitose šalyse nuotraukos, Mažosios Lietuvos vaizdai, atvirukai, reprodukcijos ir kt. Be aptartų asmenų archyvuose esančių nuotraukų, K. Pemkaus fonde yra 947 originalios nuotraukos, 81 perfotografuota nuotrauka, 111 negatyvų.

Kiekvienas archyvas slepia ir saugo rimtų tyrinėjimų vertą medžiagą, daugumos asmenų gyvenimo ir veiklos istorijos galėtų sugulti į romanus arba atidžias studijas. Šioje apžvalgoje neminime mažesnės apimties K. Pemkaus suformuotų asmenų archyvų, liko neapžvelgti organizacijų ir teminiai archyvai, kuriuose rasime ir jau minėtų asmenų veiklos pėdsakų.

MAŽOSIOS LIETUVOS ARCHYVAS

Mažosios Lietuvos archyve saugomo pirmojo fondo (f. 1) sudarytojas – spaudos darbuotojas, žurnalistas, redaktorius ir dailininkas, buvęs klaipėdiškis Ansas Lymantas (1921–2002), pokariu gyvenęs Vokietijoje ir Kanadoje.

A. Lymantą galima laikyti Mažosios Lietuvos metraštininku išeivijoje. Jo visuomeniniai ir kultūriniai interesai geriausiai atsiskleidė „Lietuvos pajūrio“ (Kanados Mažosios Lietuvos bičiulių draugijos leidinys), leisto 17 metų (su pertrauka 1960–1971; 1982–1988), redaktoriaus darbe. Laikraštis, skirtas Mažosios Lietuvos istorijai ir kultūrai, pateikdavo žinių iš po pasaulį pasklidusių mažlietuvių, jų organizacijų ir parapijų veiklos. Daugybė laišku iš įvairiausių pasaulio vietų su įspūdžiais, naujienomis, atsiminimais, padėkomis ar pabarimais pasiekdavo A. Lymantą. Pamažu namuose kaupėsi

archyvas: straipsnių rankraščiai, nuotraukos, dokumentai, laiškai. Dažnai visuomenės veikėjų artimieji, norėdami, kad nepražūtų vertinga istorinė medžiaga, pasirūpindavo ją perduoti A. Lymantui. Taip fondo sudarytojo rinkinyje atsirado ir kitų asmenų bei įvairių išėivijos organizacijų dokumentų.

Fonde saugomi rankraščiai, mašinraščiai, spaudiniai, ikonografija (nuotraukos, piešiniai ir atvirukai), žemėlapiai, originalai ir kopijos, lietuvių, vokiečių, anglų kalbomis. Chronologinės ribos apima XIX a. pabaigą–1993 metus. Ši dokumentinė medžiaga dar tvarkoma.

Pagal turinį išskirtos tokios dokumentų grupės:

- Mažosios Lietuvos organizacijų išėivijoje veiklos dokumentai (Mažosios Lietuvos tarybos, Mažosios Lietuvos bičiulių draugijos, Mažosios Lietuvos rezistencinio sąjūdžio, Mažosios Lietuvos fondo).
- Laikraščio „Lietuvos pajūris“ medžiaga (straipsnių ruošiniai ir rankraščiai, personalijos, teminiai aplankai, laikraščio apipavidalinimo medžiaga).
- Ansas Lymantas (biografiniai, visuomeninės veiklos dokumentai, korespondencija, ikonografija).
- Žemėlapiai.
- *Varia*. Muzealijos.

Išėiviai iš Mažosios Lietuvos, pokaryje atsidūrę svetimuose kraštuose, siekdami suvienyti išsiblaškiusius kraštiečius, pradėjo jungtis į įvairias organizacijas. Taip 1946 metais Fuldos mieste (Vakarų Vokietijoje) įsikūrė Mažosios Lietuvos Taryba (toliau MLT), pirmininku išrinko žinomą visuome-

nės veikėją Erdmoną Simonaitį. A. Lymento fonde saugoma MLT atkūrimo deklaracija, įstatai, suvažiavimų medžiaga, protokolai, aplinkraščiai, korespondencija, straipsnių iškarpos, medžiaga, atspindinti ryšius su kitomis išėivijos organizacijomis (pvz., VLIK' u). Šioje grupėje išskiriami MLT Spaudos komisijos ir jos leisto leidinio „Keleivis“ (Mažosios Lietuvos lietuvių laikraštis) (1950–1959) dokumentai, t. y. rankraščiai ir mašinraščiai leidybos ir platinimo, šalpos, asmenų paieškos, žmogaus teisių klausimais. A. Lymantas 1949 m. vykusiame MLT suvažiavime buvo paskirtas atkurto „Keleivio“ redaktoriumi ir 1950–1951 m. pradžioje, iki išvykdamas į Kanadą, suredagavo pirmuosius leidinio numerius. Laikraštis atliko didelį darbą telkiant Mažosios Lietuvos lietuvius. Tarp šios organizacijos dokumentų gausus MLT pirmininko Erdmono Simonaičio archyvinis palikimas, jo asmens dokumentai, rankraščiai, korespondencija.

Vėliau, XX a. penktojo dešimtmečio pabaigoje–šeštojo pradžioje, daliai lietuvių pabėgėlių persikėlus iš Vokietijos į užjūrį, aktyvūs mažlietuviai, apsigyvenę JAV, Kanadoje, Australijoje ar kitur, steigė kitas kraštiečius vienijančias organizacijas: Mažosios Lietuvos bičiulių draugiją (MLBD, 1950), Mažosios Lietuvos rezistencinį sąjūdį (MLRS, 1953), Mažosios Lietuvos fondą (MLF, 1983). A. Lymantas, aktyviai dalyvaudamas šių organizacijų veikloje, savo archyve sukaupe svarbią dalį jų dokumentų – tai suvažiavimų, įvairių posėdžių protokolai, aplinkraščiai, korespondencija, renginių programos ir kvietimai, straipsnių iškarpos

apie įvairią jų veiklą. Tai didžiausios ir daugiausia nuveikusios organizacijos, kurių veikloje atsiskleidžia tiek pavienių iškilų asmenybių, tiek apskritai mažlietuvių likimai emigracijoje. Yra dokumentų fragmentų ir apie kitas, trumpiau veikusias, išėivių bendrijas: Mažosios Lietuvos tėviškės mylėtojų draugiją (MLTMD) Vokietijoje, Mažosios Lietuvos moterų draugiją Kanadoje, Kanados lietuvių bendruomenę Hamiltone, Mažosios Lietuvos Lietuvių draugiją (MLLD). Visa tai – autentiškas išėivių iš Mažosios Lietuvos gyvenimo emigracijoje atspindys, parodantis tos visuomenės išgyvenimus, jos veiklą atsidūrus toli nuo gimtinės.

Kita svarbi ir įdomi šio fondo dalis – tai laikraščio „Lietuvos pajūris“ medžiaga. Čia saugomi straipsnių ruošinių mašinraščiai, įvairių autorių (dažniausiai laikraščio skaitytojų) atsiųsti rankraščiai. Personalijų grupę sudaro iškilų Mažosios Lietuvos žmonių, Martyno Jankaus ir jo šeimos, Vydūno, Viliaus Gaigalaičio, Adomo ir Martyno Brakų, Jagomastų šeimos, Valterio Banaičio, Ievos Simonaitytės, Alberto Puskepalaičio, Hermano Jakužaičio, Anso Baltrio, Jono Stikloriaus, Frico Skėrio, Jono Skvirblio, Frico Šlenterio ir kitų įvairaus pobūdžio medžiaga: biografinės, kūrybinės ir visuomeninės veiklos dokumentai, laišškai, nuotraukos, straipsnių apie minėtus asmenis iškarpos. Yra paties A. Lymano sudaryti teminiai aplankai apie *Rambyną*, *Tilžę*, *Marą 1709–1711*, *Jūrą*, *Kuršių laivus*, *laivyną* ir kt., kur surinkta įvairi medžiaga rengiant straipsnius „Lietuvos pajūriui“.

A. Lymantas, būdamas dailininkas, ne tik redagavo, bet ir kūrė laikraščio išvaizdą,

rinko ir maketavo nuotraukas bei kitas iliustracijas, kūrė antraštes ir vinjetes. Taip sukaupta gausi „Lietuvos pajūrio“ apipavidalinimo medžiaga: vinjetės, piešiniai, vaizdai, fotografijos, atskirų puslapių maketai.

Tiek „Keleivis“, tiek „Lietuvos pajūris“ buvo vieninteliai to laikotarpio periodiniai leidiniai viso pasaulio mažlietuviams, todėl jų skaitytojai buvo susibūrę tarsi į laikraščio klubą. Vienas iš JAV lietuvių visuomenės veikėjų Algis Regis, pabrėždamas šio leidinio svarbą ne tik išėiviams, 1983 m. sausio 25 d. A. Lymantui rašė: „Lietuvos pajūris“ bus tautinis Šventas Raštas už šimtmečio, kuomet laisva Lietuva ieškos mažlietuvių gyvenimo pėdsakų <...> ir jų daug ras LP skiltyse“ [1].

Į atskirą grupę išskirta kita, asmeniškai su fondo sudarytoju A. Lymanu susijusi, medžiaga. Tai biografiniai dokumentai (keletas asmens dokumentų, pažymėjimų ir pažymų nuorašų); straipsnių, paskaitų, pasisakymų ir radijo kalbų, užrašų rankraščiai. Didelis kiekis korespondencijos – tai A. Lymano laiškų juodraščiai, apie 250 su juo susirašinėjusių asmenų ir per 1000 laiškų, atvirlaiškių ir sveikinimų (1950–1993). Ikonografijos dalį sudaro A. Lymano ir šeimos fotografijos ir jo piešiniai. Dalis nuotraukų asmeninės – portretinės, šeimos švenčių liudininkės, kitose užfiksuoti A. Lymano visuomeninės veiklos momentai, dalyvavimas įvairiuose išėivijos organizacijų renginiuose. Taip pat fonde saugomas pluoštelis A. Lymano piešinių, grafikos atspaudai, autoportretai ir šaržai, piešti pieštuku ir tušu, logotipų, ženklų variantai.

Archyve sukaupia 20 vienetų geografinių ir istorinių žemėlapių: Lietuvos karo topografijos, Rytų Prūsijos, Klaipėdos krašto, Vokietijos (originalai ir kopijos); Klaipėdos miesto planas (1939?), A. Lymanto braižyti Mažosios Lietuvos scheminiai žemėlapiai „Lietuvos pajūriui“ bei V. Pėteraičio knygai *Mažoji Lietuva ir Tvanksta* (Vilnius, 1992).

Gausu straipsnių iškarpu ir kopijų apie Klaipėdą ir Mažąją Lietuvą, apie Lietuvos ėjimą į nepriklausomybę 1988–1990 m. iš išeivijos ir pasaulio spaudos įvairiomis kalbomis (lietuvių, anglų, vokiečių). Yra keletas muzealijų: Vydūno pomirtinės kaukės kopija (dailininkė Ona Aleksandra Šablauskienė-Jaugelytė), dvi medžiaginės juostelės su nenurodyto renginio dalyvių parašais, vokas su Elzės Jankutės užrašu „Žemė ir gėlės iš Bitėnų“, kuriame žiupsnelis žemės ir sudžiovintas augalas. Savo laiškuose A. Lymantas, pažymi: „<...> esu pakliuvęs į tų žmonių tarpą, kuriems likimas yra uždėjęs tam tikrus darbus atlikti ir nuo kurių negalime atsisakyti“ [3]; „<...> esame paskutiniai lietuvininkai. Po mūsų jau nebus žmonių, kurie galėtų suteikti žinių ateinančioms kartoms <...>“ [2]. A. Lymanto sukauptas archyvas – tai Mažosios Lietuvos kultūros, krašto istorijos ir lietuvių išeivijos istorijos šaltinis.

Mažosios Lietuvos istorijos šaltinis yra ir Ievos Jankutės fondas (f. 5). Aušrininko Martyno Jankaus anūkė Ieva Jankutė gimė 1924 m. Bitėnuose. Pradžios mokyklą baigė Lietuvoje, vidurinę – Vokietijoje, kur pasitraukė karo metais. 1952 m. išvyko į JAV, Čikagą. Mokėsi laboratorinių

mokslių, studijavo Laisvųjų menų koledže (*College of Liberal Arts*). 1958 m. apsigyveno Italijoje, 1978 m. grįžo į JAV, Niujorką, 2000 m. parvyko gyventi į Lietuvą, gyvena Klaipėdoje.

Dalyvavo ir dalyvauja visuomeninėje veikloje, yra Mažosios Lietuvos spaudos rėmėja, Martyno Jankaus premijos už Mažosios Lietuvos paveldo populiarinimą steigėja. Savo lėšomis finansavo senųjų kapinių Bitėnų krašte sutvarkymą. KU bibliotekai 2006 m. dovanavo ir 2010 m. papildė M. Jankaus šeimos dokumentus, kurie apima laikotarpį nuo XIX a. pabaigos iki 1985 m. Jie suskirstyti į tokias grupes:

- Biografinė medžiaga (šeimos narių asmens dokumentai, pažymėjimai ir pažymos, išduotos įvairiose šalyse, skirtingais laikotarpiais, kurie atspindi dažno išeivio iš Mažosios Lietuvos naujos Tėvynės paieškų kelią, iš viso 46 vienetai);
- Korespondencija (šeimos narių susirašinėjimas, 12 laiškų iš 1926, 1943–1945, 1951–1952, 1969 m.);
- Ūkio dokumentai (Martyno Jankaus turto paveldėjimo, perdavimo, įkeitimo dokumentai, paskolų, draudimo ir teismo raštai, išduoti Tilžės ir Ragainės įstaigų 1880–1942 m. vokiečių kalba, kai kurie gotikiniu šriftu, 35 vienetai), Martyno Jankaus kapo Flensburge (Vokietija) priežiūros dokumentai;
- Ikonografija: fotografijos (5 albumai, 300 vienetų, kuriose užfiksuoti M. Jankus ir jo šeimos nariai, išeivijos visuomenės veikėjai) bei dailės kūrinys – Evos Labutytės lino raižinys „Klaipėda“.

KITI ARCHYVINIAI FONDAI

Mažiau tyrinėti smulkesni fondai – V. Pėteraičio (f. 3), Natų rankraščiai (f. 4), Išeivijos muzikai (f. 6), Pavieniai dokumentai (f. 7), V. Strolios (f. 8).

Trečiojo fondo (f. 3) sudarytojas – Vilius Pėteraitis (1914–2008), anglistas, žodynininkas, visuomenės veikėjas, Klaipėdos universiteto garbės daktaras. Perduotą dokumentinį palikimą (rankraščius, mašinraščius, spaudinius ir iškarpas) sudaro: biografinė medžiaga; mokslinės ir visuomeninės veiklos dokumentai (įvairūs kalbotyriniai rankraščiai su Mažosios Lietuvos ir Prūsijos vietovardžiais, baltų vandenvardžiais, gausi MLE rengimo, redagavimo ir leidybos medžiaga, MLF knygų leidybos ir platinimo dokumentai); korespondencija (susirašinėjimas su išeivijos ir Lietuvos mokslininkais bei visuomenininkais); kitų asmenų ir organizacijų medžiaga; ikonografija; žemėlapiai.

Ketvirtasis fondas (f. 4) – Natų rankraščiai. Kol kas tai vieno asmens – Zigmo Virkšo (1946–2001), Klaipėdos universiteto dėstytojo ir kompozitoriaus, kūrinių rankraštinis palikimas (65 vienetai), kurį 2003 m. perdavė Lietuvos kompozitorių sąjungos Klaipėdos skyriaus vadovas R. Šileika.

Šeštasis fondas (f. 6) – Išeivijos muzikai. Muzikologės, Klaipėdos universiteto prof. Danutės Petrauskaitės surinkta ir jos parengta medžiaga apie išeivių lietuvių kompozitorių ir muzikų Vytauto Bacevičiaus, Jeronimo Kačinsko ir Vytauto Marijošiaus gyvenimą ir veiklą.

Septyntasis fondas (f. 7) – Pavieniai dokumentai. Tai buvusio klaipėdiškio Martyno

Vytauto Glažės iš Kalifornijos (JAV) atsiųstas pluoštelis dokumentų, laiškų ir fotografijų, atspindinčių jo tėvo Martyno Glažės (1886–1946), spaustuvininko ir žurnalisto, Klaipėdos krašto visuomenės veikėjo, jo šeimos ir gausios Glažių giminės bei draugų gyvenimo momentus.

2011 m. kovo 2 d. Klaipėdos universiteto bibliotekoje atidarytas Išeivijos kultūros ir meno archyvas. Pirmąja kolekcija šiame archyve tapo Vytauto Strolios (1928–2009) – fagotininko, dirigento, muzikologo, muzikinės literatūros veikėjo archyvas. Jame knygos, natos, periodika, senieji garso voleliai, plokštelės, kompaktiniai diskai, koncertų programos. Šiame fonde (f. 8) yra 1951–2006 m. V. Strolios korespondencija su garsiais Lietuvos ir išeivijos muzikais, kompozitoriais, atlikėjais, kitais asmenimis (apie 811 laiškų), diskografijų, kurios užima svarbią vietą jo kūrybiniame gyvenime, mašinraščių, užrašų, pastabų, vardynų ir rodyklių mašinraščių, straipsnių įvairiomis temomis mašinraščių, iškarpų, afišų, bukletų, gausios ikonografijos.

Klaipėdos universiteto bibliotekos Retų spaudinių, kolekcijų ir rankraščių skyriuje saugomas rankraštinis paveldas domina Klaipėdos universiteto mokslininkus [4; 5; 6; 7; 8], darbus rašo studentai [12], kitų institucijų atstovai [11]. Paskelbti mokslininkų straipsniai apie K. Pemkaus fondo archyvus, Mažosios Lietuvos archyvo paveldas naudojamas disertacijose, diplominiuose ir kt. darbuose, leidžiant Mažosios Lietuvos enciklopediją. Visas šis vertingas paveldas laukia tolesnio mokslininkų dėmesio.

NUORODOS

1. *Algjo Regio laiškas Ansui Lymantui*. S. l., 1983-01-25. KUB RSS, Anso Lymanto fondas, f. 1.
2. *Anso Lymanto laiškas Ansui Janužiui*. S. l., 1989-05-06. KUB RSS, Anso Lymanto fondas, f. 2.
3. *Anso Lymanto laiškas I. Skudzinskienei*. S. l., 1988 03 11. KUB RSS, Anso Lymanto fondas, f. 2.
4. BONČKUTĖ, Roma. Bernardo Brazdžionio archyvas Klaipėdos universiteto bibliotekos Kazio Pemkaus fonde. Iš *Per pasaulį keliauja žmogus*: Bernardo Brazdžionio šimtmečiui: [straipsnių rinkinys]. Vilnius, 2008, p. 304–326.
5. BONČKUTĖ, Roma. Jurgio Ambraziejaus Pabėžos palikimas Klaipėdos universiteto bibliotekoje. Iš *Krikščionybės raidos kontekstai Žemaitijoje*. Vilnius, 2010, p. 248–263.
6. BONČKUTĖ, Roma. Lietuvos rašytojų ir kultūros veikėjų laišakai Klaipėdos universiteto bibliotekos Kazio Pemkaus fonde. Iš *Lietuvos egodokumentinis paveldas Europoje*: tyrimai, interpretacijos, sklaida. Tarptautinė konferencija. Vilnius, 2011 m. rugsėjo 29–30 d.
7. BONČKUTĖ, Roma. Vaclovo Biržiškės laišakai Petru Jonikui (1948–1955) Klaipėdos universiteto bibliotekos Kazio Pemkaus fonde. *Archivum Lituanicum*, t. 12, 2010, p. 353–380.
8. BONČKUTĖ, Roma. Vaclovo ir Mykolo Biržiškų laišakai Klaipėdos universiteto Kazio Pemkaus fonde. Iš *Vaclovas Biržiška ir lietuviškos knygos istorija Žemaitijoje*. Konferencija. Mažeikiai, 2009 m. gruodžio 10 d.
9. *Bronio Railos laiškas Juozui Tysliavai*. Colombus (Prancūzija), 1945 11 27. KUB RSS, Kazio Pemkaus fondas, f. 2.
10. *Bronio Railos laiškas K. Pemkui*. Los Angeles, 1980-01-15. KUB RSS, Kazio Pemkaus fondas, f. 2.
11. MILERYTĖ, Giedrė. *Mažosios Lietuvos lietuvių egziliniai likimai, 1944–1959*. Vilnius, 2009.
12. MOCEJŪNAITĖ, Simona. *Edės Jankutės laišakai Klaipėdos universiteto bibliotekos Mažosios Lietuvos archyvo Anso Lymanto fonde (1945–1977)*: magistro darbas. Klaipėdos universitetas, 2011.
13. *Vinco Tercijono laiškas Marijai Sims*. Hanau, 1947 07 18. KUB RSS, Kazio Pemkaus fondas, f. 2.
14. *Vinco Tercijono laiškas Marijai Sims*. Hanau, 1948 05 07. KUB RSS, Kazio Pemkaus fondas, f. 2.
15. *Vinco Tercijono laiškas Marijai Sims*. Hanau, 1948 09 20, KUB RSS, Kazio Pemkaus fondas, f. 2.
16. *Vinco Tercijono laiškas Pijui Jonui Žiūriui*. S. l., 1950 09 29. KUB RSS, Kazio Pemkaus fondas, f. 2.

MANUSCRIPT HERITAGE AT THE COLLECTION
OF KLAIPĖDA UNIVERSITY LIBRARY
DANUTĖ ČESNULEVIČIŪTĖ, DANUTĖ STEPONAVIČIŪTĖ

Abstract

This paper presents a collection of manuscript heritage which is kept at the Department of Rare Books, Collections and Manuscripts of the Klaipėda University Library. At present, a total of 8 funds are already formed there. They are: Anas Lymantas (f. 1), Kazys Pemkus (f. 2). Vilius Pėteraitis (f. 3), Ieva Jankutė (f. 5), Vytautas Strolija (f. 8), and others: score manuscripts (f. 4), single documents (f. 7), musicians in exile (f. 6). The collections of A. Lymantas (f. 1) and K. Pemkus (f. 2) could be regarded as the best analyzed ones. The content of the personal archives (K. Pemkus collection, f. 2), heritage of manuscripts in the archives of Lithuania Minor and the briefly described material placed in other collections and funds of the Department are reviewed in the paper.

There are several groups of archives in the collection of K. Pemkus (a well-known bibliophile and therapist in exile): manuscripts of writers and linguists; historians; therapists; pedagogues; lawyers; artists; public figures; priests, etc. There are presented original texts

(manuscripts and typescripts), corrections of texts, translations, notes, original letters or their copies, iconography, scraps about their creative work, personalities, programs of literary events, invitations and other small printings.

The fund (f. 2) of Anas Lymantas (representative of the press, journalist, a former citizen of Klaipėda), containing documents of organizations of Lithuania Minor in exile, materials of the „Lietuvos pajūris“ newspaper, biographical and public work documents is reviewed in more detail.

The content of such funds as these of Vilius Pėteraitis (a public figure, lexicologist, KU doctor of Honour), Ieva Jankutė (a granddaughter of the well-known „Aušra“ publisher Martynas Jankus), musician Vytautas Strolija, score manuscripts, musicians in exile, and the fund of single documents are briefly described.

Information about this heritage could be found at the web site of the Department of Rare Books, Collections and Manuscripts at the Klaipėda University Library's home page: <http://www.ku.lt/libr/structure/retu.php>

Įteikta 2012 m. sausio mėn.